

Måndagen den 27 april

Kl. 12.00

*Kompletteringsval till
utskott*

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Med hänvisning till tidigare insänt intyg anhåller jag om ledighet på grund av sjukdom från riksdagsuppdraget till pågående riksmötes avslutning.

Köping den 24 april 1987

Göran Magnusson

Kammaren biföll denna anhållan.

Tredje vice talmannen anmälde att *Olavi Viitanen* (s) fr. o. m. den 27 april skulle tjänstgöra som ersättare för Göran Magnusson.

2 § Kompletteringsval till utskott**Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:**

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i justitie- och näringsutskotten under Göran Magnussons ledighet anmält hans ersättare Olavi Viitanen.

Moderata samlingspartiets partigrupp har som suppleant i försvarsutskottet under Lennart Bloms ledighet anmält hans ersättare Barbro Nilsson i Visby.

Tredje vice talmannen förklarade valda till

suppleant i försvarsutskottet

Barbro Nilsson i Visby (m)

suppleant i justitieutskottet

Olavi Viitanen (s)

suppleant i näringsutskottet

Olavi Viitanen (s)

Till riksdagen

Undertecknad får härmed anhålla om att bli entledigad från uppdraget som ledamot av Sveriges riksdag fr. o. m. den 11 maj 1987.

Stockholm den 24 april 1987

Kurt Hugosson

Kammaren biföll denna anhållan.

4 § Svar på interpellation 1986/87:219 om vårddyrkena

Interpellationssvaret hade före sammanträdet utdelats till kammarens ledamöter.

Anf. 2 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Ulla Tillander har frågat vilka åtgärder socialministern ämnar vidta för att göra vårddyrkena mer attraktiva.

Interpellationen har överlämnats till mig.

Jag har valt att i ett längre svar redovisa en rad åtgärder som nu planeras och genomförs. Tiden medger inte att jag läser hela detta svar på punktskrift, och jag väljer därför att göra en kort sammanfattning.

Liksom Ulla Tillander anser jag att frågan om rekrytering och utbildning av personal inom äldre- och handikappomsorgen är av mycket stor vikt för att ge gamla och handikappade möjligheter att bo hemma trots omfattande behov av vård och service. Många kommuner har betydande rekryterings- och personalsvårigheter när det gäller både hemtjänsten och institutionerna. Det är många olika faktorer som ligger bakom dessa svårigheter.

I mitt svar erinrar jag om att viktiga markeringar gjordes i höstens avtalsrörelse beträffande det stora ansvar som vårddarbete inom öppenvården innebär. Jag pekar också på det omfattande utvecklingsarbete som pågår i de flesta av landets kommuner. I många av dessa projekt tar man upp åtgärder som syftar till att utveckla yrkena inom öppenvården och öka möjligheterna till stimulans för de anställda.

I en särskild rapport i en skriftserie, där socialdepartementet kommer att redovisa försöksverksamheten inom hemtjänsten, tar man upp personalprojektet och redovisar en rad olika erfarenheter.

Regeringen gav i mars socialstyrelsen i uppdrag att vidta åtgärder för att förbättra personal- och rekryteringssituationen inom den sociala hemtjänsten. Åtgärder bör övervägas inom flera olika områden, och arbetet skall redovisas till socialdepartementet senast den 1 april 1988. Även äldreberedningen kommer att ta upp dessa frågor.

Också personalsituationen inom barnomsorgen kommer att kräva ökad uppmärksamhet. Redan nu har många kommuner problem med att rekrytera personal. Behovet av ytterligare personal inom barnomsorgen kommer att öka i samband med utbyggnaden av barnomsorgen till full behovstäckning fram till 1991. Socialdepartementet medverkar på olika sätt till att öka

personalrekryteringen. Under våren har vi i samarbete med olika myndigheter och organisationer informerat via film, TV, radio m. m. om yrkena i syfte att förbättra rekryteringen.

Socialstyrelsen analyserar för närvarande orsakerna till avgångarna inom förskolläraryrket och barnomsorgsyrkena.

Även fortbildningen spelar en viktig roll på detta område. Stöd till fortbildning ingår i regeringens proposition till riksdagen i år om nya statsbidrag till barnomsorgen.

Även personalsituationen inom hälso- och sjukvården kräver ökad uppmärksamhet. Vårdlinjen inom gymnasieskolan attraherar nu inte lika många ungdomar som förut. Inom landstingen pågår många olika aktiviteter för att öka rekryteringen. Landstingsförbundet bedriver ett särskilt rekryteringsprojekt.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag peka på betydelsen av att vi med kraft bearbetar de problem som rekryteringssvårigheterna utgör inom hela den sociala sektorn. Inom landstinget pågår många olika aktiviteter liksom inom kommunerna. Men detta är inte tillräckligt. Hela utvecklingen innebär att arbetsmarknaden är gynnsam för dem som ger sig in i vårddyrkena. Detta måste vi alla hjälpas åt för att göra klart för unga människor. Det är en säker satsning att gå in för ett yrke inom vårdsektorn. Regeringen kommer även fortsättningsvis att ägna dessa frågor särskild uppmärksamhet.

Det utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Ulla Tillander har frågat vilka åtgärder socialministern ämnar vidta för att göra vårddyrkena mer attraktiva.

Interpellationen har överlämnats till mig.

Ulla Tillanders interpellation behandlar personalsituationen inom såväl barnomsorg som äldre- och handikappomsorg samt hälso- och sjukvård. Jag kommer därför att redovisa mina synpunkter område för område.

Liksom Ulla Tillander bedömer jag frågan om rekrytering och utbildning av personal inom äldre- och handikappomsorgen som mycket betydelsefull för möjligheterna att ge gamla och handikappade möjligheter att bo hemma trots omfattande behov av service och vård. Många kommuner, särskilt i tätortsområden, har i dag svårigheter att rekrytera personal till hemtjänsten och även till institutionerna.

Möjligheterna att rekrytera kompetent personal påverkas dels av arbetets innehåll och organisation, dels av dimensionering och organisation av grundutbildning, fort- och vidareutbildning. Andra betydelsefulla faktorer är lönesättning och attityder till yrket.

Höstens avtalsrörelse gav som resultat att vårddbiträdena i hemtjänsten fick en väsentlig förbättring som en markering av det stora ansvar som är förenat med utövandet av deras yrke.

Kommunerna driver sedan flera år ett omfattande utvecklingsarbete i syfte att förbättra äldre- och handikappomsorgerna, och regeringen beviljar sedan den 1 juli 1984 medel till utvecklings- och förnyelsearbete inom hemtjänsten. Ca 300 projekt har fått ekonomiskt stöd. Bland dessa finns ett trettio-tal projekt som direkt syftar till att förbättra utbildnings- och fortbildningssituationen. Inslag av fortbildning, organisationsutveckling och arbetsmiljöför-

bättrande åtgärder finns i de flesta av de projekten. Några av projekten kommer under våren att redovisas i socialdepartementets skriftserie "Social Hemtjänst". Skriftserien vänder sig främst till personal i hemtjänsten i syfte att ge tips och erfarenheter för att förbättra hemtjänstens kvalitet. En av de fem skrifterna, "En ny stolthet", behandlar utbildnings- och förändringsarbetet i hemtjänsten.

Det är emellertid också nödvändigt att ta centrala initiativ för att underlätta personalrekrytering och vidta åtgärder som gör det möjligt för kommunerna att behålla sin personal. Regeringen har därför i mars i år gett socialstyrelsen i uppdrag att genomföra vissa insatser och föreslå andra insatser som syftar till att förbättra personal- och rekryteringssituationen inom den sociala hemtjänsten.

I arbetet ingår att föreslå åtgärder som på kort sikt kan öka rekryteringen av såväl vårdbiträden som arbetsledande personal i hemtjänsten. Det gäller t. ex. information om arbetets innehåll och möjligheter till allmänheten, arbetsförmedlare, sju-konsulenter, elever, lärare, etc. Initiativ till verksamheter som syftar till att öka samarbetet mellan socialtjänsten och utbildningsansvariga för gymnasieskola, komvux och högskola skall också övervägas. Ett resultat av ett sådant samarbete bör kunna bli en utveckling och förnyelse av utbildningsinnehåll m. m. I ett längre perspektiv skall arbetet utmynnas i analyser av de faktorer som försvårar rekrytering och utbildning samt i förslag till förändringar i syfte att undanröja dessa hinder. Utbildningarnas organisation, dimensionering och resursfördelning är också frågor som skall analyseras i detta arbete.

Arbetet skall genomföras i samarbete med berörda departement, myndigheter och fackliga organisationer. Arbetet skall vara avslutat och redovisat till socialdepartementet senast den 1 april 1988.

Slutligen kommer äldreberedningen inom kort med sitt betänkande, där hemtjänsten med bl. a. rekryterings- och personalfrågor är en av huvudfrågorna.

Även personalsituationen inom barnomsorgen kommer att kräva särskild uppmärksamhet under de närmaste åren. Redan i dag har flera kommuner problem med att rekrytera förskollärare och barnskötare. Enligt socialstyrelsens senaste personalprognos behöver sammanlagt 21 000 förskollärare och 15 000 barnskötare (motsvarande ca 26 000 årsarbetare)-utbildas till år 1991, då barnomsorgen skall vara fullt utbyggd.

Socialdepartementet medverkar på olika sätt till att öka personalrekryteringen inom barnomsorgen. Under våren har vi tillsammans med socialstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet, Kommunförbundet och berörda fackliga organisationer informerat via film, TV, radio, tidningar och genom särskilt material till bl. a. sju-konsulenter och arbetsförmedling för att stimulera ungdomars intresse för arbete inom barnomsorgen och förbättra rekryteringen till utbildningarna. Denna information skall fortsätta.

Vidare har medel tilldelats kommunala projekt som syftar till att kartlägga och utveckla arbetstillfredsställelse inom barnomsorgen samt projekt som rör olika attitydpåverkande informationsinsatser i kommunerna avseende barnomsorgen.

Socialstyrelsen har påbörjat ett arbete med att undersöka orsakerna

bakom avgångarna inom förskolläraryrket och barnskötaryrket.

Fortbildningen spelar också en viktig roll när det gäller att skapa stabilitet i yrkeskåren. I det förslag till nytt statsbidragssystem för barnomsorgen som regeringen nyligen lagt fram har fortbildningens betydelse markerats. I statsbidraget för daghem är ett belopp av 30 000 kr. per avdelning/enhet inberäknat för fortbildningsinsatser för personalen. Hälften av detta belopp är avsett för personalen i daghem, medan resterande 15 000 kr. är avsedda för fortbildningsinsatser för personalen i familjedaghem, deltidsgupper och öppna förskolor.

Även personalsituationen inom hälso- och sjukvården kräver uppmärksamhet. Vårdlinjen i gymnasieskolan attraherar numera inte så många sökande ungdomar som tidigare. Detta medför dels att antagningskraven sjunker, dels att färre ungdomar fortsätter sin utbildning t. ex. till sjuksköterska. Inom landstingen pågår många olika aktiviteter för att försöka intressera ungdomarna att välja ett vårdirke. Landstingsförbundet bedriver därtill ett särskilt rekryteringsprojekt. Även om frågor rörande löner och arbetstider säkert har stor betydelse för yrkets attraktionskraft, anser jag att inställningen, attityden till arbetet har en minst lika stor betydelse. Det är därför viktigt att sprida kunskap om det kvalitativa innehållet i ett arbete som innebär att man hjälper och vårdar människor.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag åter konstatera att möjligheterna att rekrytera och behålla kompetent personal är avgörande för utvecklingen av såväl barnomsorg som äldre- och handikappomsorg samt hälso- och sjukvården. Detta innebär bl. a. att nämnda områden är en säker arbetsmarknad, och det är viktigt att detta görs klart för ungdomar och vuxna som står i begrepp att välja utbildning och yrke.

Regeringen kommer även fortsättningsvis att ägna dessa frågor särskild uppmärksamhet.

Anf. 3 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Vid en genomläsning av svaret får man intrycket att Bengt Lindqvist har insett problemets vidd. I svaret sägs t.ex. att många kommuner, särskilt i tätortsområdena, i dag har svårigheter att rekrytera personal till hemtjänsten. Det är en sak som alla känner till vid det här laget.

I svaret nämns vidare att 21 000 förskollärare och 15 000 barnskötare behöver utbildas fram till 1991. Det behövs 100 000 vårdbiträden fram till år 2000 inom öppen vård, där nytillskottet i dag bara är något tusental per år. Det är en allvarlig oro för hela den viktiga sektorn som vården utgör inom den offentliga verksamheten vilken ligger bakom min fråga. Jag vet att många andra delar denna oro. Dess värre måste man konstatera att de förslag till åtgärder som svaret innehåller inte på något sätt skingrar bekymren för hur vården skall få sitt behov av kompetent personal tillgodosett under kommande år.

Det problem som här tornar upp sig blir inom en nära framtid gigantiskt. Då duger det inte med en ytlig analys, som i sin tur leder till åtgärder av ganska begränsad räckvidd. Att de förslag till åtgärder som socialministern nämner i någon väsentlig grad skulle kunna ändra situationen måste man nog vara överoptimistisk för att tro.

Förslagen till åtgärder framstår som ganska lättviktiga, inte tillräckligt genomgripande och radikala, utan ganska traditionella snarast som för att dölja bristen på rejäla tag. De inger därför föga hopp.

I slutet av svaret återvände statsrådet till den ofrånkomliga verkligheten och konstaterar att vårdlinjen i gymnasieskolan numera inte attraherar så många sökande ungdomar som tidigare. Antagningskraven sjunker naturligtvis, och det lär kvaliteten på vården också göra. Detsamma gäller utbildningen till sjuksköterskor.

Statsrådet snuddar hastigt vid något väsentligt när han konstaterar att löner och arbetstider säkert har stor betydelse för yrkets attraktionskraft. Men här bränner marken tydligen. Därför lämnar statsrådet den frågan snabbt, för att i stället sprida den viktiga kunskapen om hur mycket arbetet ger utövaren när man hjälper och vårdar människor.

Man skall inte undervärdera den aspekten. Det utförs verkligen stora insatser i det myckna vårdarbete som bedrivs, där inspirationskällan inte rimligen kan vara hög lön, eftersom den är tämligen låg, inte heller ett lätt arbete, eftersom det oftast är tungt, och inte en kort arbetstid, eftersom den ofta är lång och utförd i ensamhet.

Inspirationen i ett sådant arbete måste helt enkelt komma ur en god och människovänlig inställning gentemot de människor som man vårdar och kommer i kontakt med.

Bengt Lindqvist lämnar hastigt lönefrågan, där det gäller vad arbetsgivaren ger, för att i stället komma över till frågan vad arbetaren får ut av sin arbetsuppgift. Det påminner osökt – säkert utan att Bengt Lindqvist avser det – om det gamla förkättrade talet om vårddyrkena som kall, vilket dömde vårdpersonalens representanter till tystnad i många löneförhandlingar.

Men hur gör den arbetsgivare som saknar kvalificerad arbetskraft? Jo, han höjer lönen. Vad gör staten när man vill ha en toppkraft till någon topptjänst inom någon förvaltning? Ja, inte talar man om vad arbetet ger precis, utan man lockar med lönen. När man tillsatte direktörerna till allas våra löntagarfonder, nog lockade man med lönen då. Och även om man åberopar andra kvaliteter i ett arbete kan man inte gå förbi det tyngst vägande argumentet, nämligen den hårdvaluta som uttrycks i ekonomiska termer. De som rimligen är mest känsliga för ett sådant argument borde vara de som har minst av denna vara tidigare, och brister det här kan inte andra kvaliteter i det arbetet kompensera.

Det pågår en norm- och idealbildning i samhället där de mönsterbildande människorna är ekonomiskt framgångsrika. De är ofta tekniker och datafolk. De sysslar med ekonomi, administration och snabba klipp. Det är dessa som Sveriges framgång på världsmarknaden och välfärd är beroende av. Det är en kritstrecsrandig, sober miljö som utgör framgångens jordmån. Här ligger det tunga, slitsamma, ryggvärksresulterande slitet med vård av gamla, sjuka och åldrade människor långt i lä. Glamouren inställer sig inte så lätt i det lågavlönade arbetet med att lyfta, städa, vända, torka av och byta.

Ändå är detta arbete på gräsrotsnivå lika nödvändigt för vårt lands framtid som något annat. Det är lika viktigt att sitta ned och tala med en åldring på ett ålderdomshem eller hemma i en lägenhet som att samtala vid en aldrig så viktig bolagsstämma i ett direktionsrum. Och det kan vara lika viktigt att leka

med ett barn som att bygga upp ett företag. Tyvärr har den värdeskalan kommit bort.

I de sista raderna i svaret säger Bengt Lindqvist: "Regeringen kommer även fortsättningsvis att ägna dessa frågor särskild uppmärksamhet." Detta är ju ett löfte, men det måste väl ändå innebära något annat än vad som talas om i svaret?

Anf. 4 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Allra först vill jag göra klart att jag välkomnar den här debatten. Jag tycker att det är ett bra initiativ som Ulla Tillander har tagit, just av det skälet att vi är på väg in i en vårdkris. Om den utveckling som vi i dag kan konstatera inom vård- och omsorgsyrkena fortsätter är det alldeles uppenbart att vi är på väg in i en vårdkris, och den har vi alla ett ansvar för.

De senaste siffrorna från utbildningsmyndigheterna är nedslående. Det visar sig när det gäller vårdyrkeslinjen att antalet sökande visserligen fortfarande är större än antalet platser, men det minskar stadigt. Så har skett trots de kampanjer som har bedrivits av Landstingsförbundet och av enskilda landsting.

För utbildningen på den sociala servicelinjen inom gymnasieskolan är ordet "katastrof" på väg att bli en riktig beskrivning. Sedan i fjol har antalet förstahandssökande till denna linje minskat med ytterligare 21 %. Till de 2 900 platser som nu finns är det bara 1 400 sökande, detta trots att vi vet att det här finns en arbetsmarknad som kräver oerhört stora volymökningar för att vi skall klara uppgifterna inom vård och omsorg i framtiden.

Jag vill med detta understryka allvaret i den situation som råder och på intet sätt söka sopa problemen under mattan – för den händelse Ulla Tillander trodde att jag ville göra det.

Ulla Tillander är säkert medveten om att det knappast är regeringens uppgift att uttala sig om anställnings- och lönepolitiken för personal inom landstingen och kommunerna. Landstingsförbundet och Kommunförbundet skulle snarast ta ganska illa vid sig, om jag här deklarerade uppfattningar av det slag som Ulla Tillander gjorde sig till tolk för. Men låt mig ändå säga att löne-, anställnings- och arbetsmiljöfrågorna spelar en mycket stor roll när det gäller att rå på den här krisen. Det är inget tvivel om det. Men vi måste arbeta med dessa frågor också utifrån andra utgångspunkter.

En sådan utgångspunkt tror jag kan vara en sak som har visat sig i flera av våra projekt. När vårdpersonalen ute i det praktiska arbetet får ett ökat eget ansvar för arbetsuppgifterna genom att de tillsammans med den vårdtagande parten kommer fram till hur dessa skall utföras, då ökar trivseln och känslan av arbetstillfredsställelse. Också den typen av diskussion måste vi föra.

I Sverige har vi i dag en sjudande utveckling när det gäller teknik i hemvård och hemtjänst. Den utvecklingen hälsar jag naturligtvis med stor tillfredsställelse, eftersom vi måste underlätta det tunga arbete som vårdyrkena innebär. Jag tror att vi även på den punkten skall kunna se fram emot en förbättrad situation.

Med detta har jag velat peka på några områden som utöver löne- och anställningsfrågorna har stor betydelse.

Eftersom Ulla Tillander beskriver mitt svar som ytligt och litet lättviktigt i

vissa avseenden, vill jag ställa frågan till henne: Vilka åtgärder därutöver vill Ulla Tillander fästa avseende vid? Jag välkomnar verkligen goda idéer och ambitioner från alla politiska partier. Vi är fullständigt överens om att detta är en fråga som vi måste prioritera i framtiden.

Anf. 5 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Statsrådet hänvisar till att antalet sökande ständigt minskar. Det är inte alls att förvåna sig över att vårdlinjerna inte attraherar. Men det grundläggande är, vilket jag vill säga som svar på Bengt Lindqvists fråga, vår skyldighet att söka återupprätta en värdeskala där värden av människor återfår sin rättmätiga betydelse, sin status och sin attraktionskraft. Det är lika viktigt att sköta en människa – ung eller gammal, nyfödd eller döende – som att sköta en maskin eller en dator.

Ett samhälles kvalitet och sanna välfärd framgår nog bättre av hur äldrevården hanteras och av hur mycket man ger ut på den än av aldrig så himlastormande BNP-kurvor.

Bengt Lindqvist hänvisar till att trivsel i arbetet betyder mycket. Det kan jag hålla med om, men ett samhälle som vårt – penningfixerade som vi är – kommer aldrig ifrån att uttrycka en höjd status för ett absolut nödvändigt arbete, som måste utföras för att samhället skall fungera, i den värdeskala som betyder så mycket, nämligen pengar.

Vidare säger Bengt Lindqvist att det inte är regeringens sak att avgöra lönerna. Nej, naturligtvis inte, men samtidigt hänvisar Bengt Lindqvist till att lönen spelar en stor roll. Om rekryteringen av personal till det stora område som vi nu diskuterar är ett problem som rör hela landet, då måste den centrala statsmakten ta sin del av ansvaret också för det området. Då kan inte en socialministern avstå från det. Det gäller också den ekonomiska värderingen av detta viktiga arbete.

Anf. 6 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag invänder inte alls mot inställningen att vi måste förändra statusen för yrkena inom vården och omsorgen. Jag håller till fullo med Ulla Tillander om detta. Men när jag efterlyser exempel på konkreta ytterligare åtgärder för att öka statusen och få en annan inställning till dessa arbeten, gör Ulla Tillander det till en moralisk fråga. Det behövs nog mer konkreta åtgärder än så, Ulla Tillander, om vi skall klara det här.

Ulla Tillander sade i sin kommentar till mitt svar att jag närmast ser yrkena inom vårdsektorn som ett kall. Det gör jag inte – jag ser omsorgs- och vårdirken just som yrken och vill behandla dem och utvecklingen inom detta yrkesområde just från den utgångspunkten. Men till yrket hör, och det tror jag att Ulla Tillander och jag är överens om, en yrkesetik som man skulle kunna beskriva som något av ett kall. Jag tror att det är viktigt att människan som ger sig in i yrken där människor så att säga utgör arbetsplatsen också har ett levande intresse för andra människor och kan möta dem med respekt och med förståelse för andra människors inställning och höjelser. Detta är vi nog överens om, men vad jag efterlyser nu är ytterligare konkreta åtgärder som kan leda till att unga människor i dag får ett ökat intresse för dessa yrken.

Jag tror inte, herr talman, att det finns någon enkel lösning på de här

problemen. utan jag tror att vi måste arbeta med en mängd olika åtgärder, ja, egentligen med allt vad vi kan komma på. Dessutom måste vi lära oss att informera om att detta är ett spännande område, där man får möjlighet att ta ansvar för viktig vård och omsorg, som också kan ge mycket tillbaka, när jobbet fungerar.

Prot. 1986/87:111
27 april 1987

Om vårddyrkena

Anf. 7 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Inte heller jag tycker att detta är något enkelt område. Vi måste konstatera att väldigt mycket i samhället i dag hänger på att den sociala hemtjänsten fungerar, och fungerar inte personalen, så blir allt ett fiasko. En undersökning visar att 70 % överväger att lämna yrket på grund av att de känner sig utarbetade, 60 % känner sig efter dagens slut psykiskt och fysiskt utarbetade. Det finns faktiskt inte någon annan yrkesgrupp som uppvisar sådana siffror. Vårdbiträden behöver alltså stöd på allt sätt. De måste, precis så som Bengt Lindqvist säger, naturligtvis känna uppskattning. De är en stöttepelare i samhället. Det är nödvändigt att hemtjänsten fungerar – den är akilleshälen.

Sammanfattningsvis konstaterar Bengt Lindqvist t. ex. att möjligheterna att rekrytera och behålla kompetent personal är avgörande för utvecklingen av såväl barnomsorgen som äldre- och handikappomsorgen och hälso- och sjukvården. Visst kan man framhålla att dessa arbeten utgör en säker arbetsmarknad. Jag kan instämma i det också. Men dessutom måste man tillägga att det är på den ekonomiska värdeskalan som det offentliga såsom arbetsgivare måste uttrycka hur nödvändigt det arbete som utförs där är för helheten. För att attityden till arbetet inom den offentliga vårdsektorn skall förbättras, så att unga människor söker sig dit och utbildar sig där, måste man känna sig tillfreds och känna uppskattning. För att det skall ske måste det offentliga som arbetsgivare ta lärdom av det privata näringslivet.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1986/87:156 och 158 till skatteutskottet

6 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1986/87:18 till socialförsäkringsutskottet

7 § Föredrogs men bordlades åter

Justitieutskottets betänkanden 1986/87:23–25

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1986/87:15 och 16

Kulturutskottets betänkande 1986/87:18

Utbildningsutskottets betänkande 1986/87:27

Trafikutskottets betänkanden 1986/87:15 och 16

Jordbruksutskottets betänkanden 1986/87:15–17

Näringsutskottets betänkande 1986/87:25

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 24 april

1986/87:239 av Görel Thurdin (c) till kommunikationsministern om järnvägspolitiken:

Den svenska järnvägen är i kris. Passagerarna har märkt det länge. Låg turtäthet och ideliga förseningar på de turer som finns har blivit kännetecknande för SJ.

Det är i första hand tre faktorer som bidrar till den nuvarande krissituationen.

För det första är järnvägsnätet dåligt underhållet. Nedriven kontaktledning är en vanlig orsak till kraftiga störningar av trafiken. Också banvallen är i många fall dåligt underhållen vilket framtvänger lägre hastigheter samtidigt som åkkomforten försämras.

För det andra är utebliven modernisering ett kännetecken för SJ. Det finns många vagnar som används fortfarande som är byggda på 30- och 40-talen. Vem åker i dag i bilar, bussar, flygplan eller färjor som är byggda under dessa decennier? Vevgrammofon och zeppelinare är andra årsbarn med SJ:s vagnar. När man nu drar i gång snabbtågsprojekt för 90-talet gör man det på tekniknivåer som andra länder passerade redan på 60- och 70-talen.

SJ:s tredje huvudproblem är att man möter nutidens utpräglade service-samhälle med en gammaldags myndighetskultur. Den som tar tåget får mer en känsla av att han i nåder har fått förvärva ett myndighetstillstånd att medfölja vagnen än att han köpt en tjänst av ett serviceinriktat företag.

Den nuvarande situationen för SJ kan till stor del föras tillbaka på försummelser under 50- och 60-talen. Det var då medveten strävan att reducera järnvägens betydelse. Försummelserna har kraftigt försvagat SJ:s möjligheter att möta nya kommunikationskrav. Det har t. o. m. gått så långt att när man presenterar sina långsiktiga framtidsplaner så slutar Sverige vid Sundsvall. Norra Norrland skulle bli utan trafik. Ännu har emellertid inte sista tåget gått. Genom målmedvetna satsningar kan våra svenska järnvägar utvecklas till ett modernt kommunikationsnät som hjälper till att binda samman hela nationen också under kommande år. Inte minst omsorgen om miljön gör det önskvärt att järnvägen i hela landet kan ta en ökande andel av såväl gods- som persontransporter.

Från centerns sida har vi föreslagit att ett särskilt banverk bildas som får ansvar för själva nätet. Härigenom skapas en parallell till statsmakternas ansvar för vägnätet genom vägverket. För själva driften bör inrättas flera serviceinriktade trafikföretag som drivs så affärsmässigt som möjligt.

När den framtida järnvägspolitiken skall utformas är det viktigt att ta till vara de erfarenheter och synpunkter som finns hos de järnvägsanställda. De talrika förseningarna under senare år har givit resenärerna rikliga tillfällen, liksom goda anledningar, att konversera med konduktörer, stationspersonal och andra järnvägsanställda. Åtskilliga sådana samtal har givit vid handen att

personalén känner sig pressad av att SJ inte kan leva upp till rimliga servicekrav. Många anställda har också förslag till förbättringar och utveckling som borde tas till vara. Detta sker uppenbarligen alltför litet i dag.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till kommunikationsministern:

1. Vilka insatser bör enligt regeringens mening komma till stånd för att komma till rätta med försummat underhåll och modernisering av det svenska järnvägsnätet och SJ?
2. Hur avser regeringen att trygga de regionalpolitiska målen vid utformningen av den framtida järnvägspolitiken?
3. Vilka insatser avser regeringen att göra för att öka järnvägens andel av såväl gods- som persontransporter?
4. Hur kommer regeringen att ta till vara den vilja till förnyelse och utveckling som kan finnas bland de järnvägsanställda?

1986/87:240 av Karl-Gösta Svenson (m) till finansministern om uppbörden av importavgifter:

Enligt 2 § lagen om mervärdeskatt (ML) kan regeringen efter ansökan förordna om skattskyldighet tills vidare för omsättning av annan tjänst än sådan som anges i 10 § första stycket eller 11 § ML. Med anledning härav har regeringen förordnat om skattskyldighet för företag som bedriver yrkesmässig speditjonsverksamhet. I 58 § ML framgår vidare att mervärdeskatt skall erläggas till tullmyndighet och att tullagens bestämmelser gäller i fråga om skatten.

I samband med import av varor företräds regelmässigt importören av ett ombud, ett speditjonsföretag. Detta företag upprättar tulldeklaration för importörens räkning och ikläder sig också regelmässigt därmed betalningsansvaret för tull- och andra importavgifter. Speditjonsföretaget fakturerar importören för sina utlägg. Enligt vad generaltullstyrelsen upplyst i samband med ett yttrande till högsta domstolen föreligger således ett solidariskt betalningsansvar för ombudet och huvudmannen gentemot staten.

Det har nyligen, med anledning av att ett speditjonsföretag i Göteborg försatts i konkurs, uppmärksammats i pressen att den tullskyldige, importören, har fått betala tull och andra avgifter två gånger. Importören har i det aktuella fallet erlagt förekommande avgifter till speditören. Denne har emellertid inte fullgjort sitt betalningsansvar gentemot tullmyndigheten.

Högsta domstolen har den 20 december 1978 i samband med att en importör försatts i konkurs förklarat att den med fordringen (tullavgiften) förenade förmånsrätten enligt 11 § förmånsrättslagen övergått från staten till speditören.

Regeringen har i ett annat fall genom beslut den 30 oktober 1975 avslagit en ansökan om återbetalning av tull- och andra importavgifter. Till stöd för denna ansökan hade åberopats att importören försatts i konkurs och därmed inte kunnat ersätta de av speditören gjorda utlägg till tullmyndigheten.

Enligt min mening är det inte rimligt att staten har denna starka ställning gentemot importör, speditör och deras borgenärer. I de fall en speditör registrerats som skattskyldig till mervärdeskatt eller av tullmyndighet

registrerats som ombud med rätt att avlämna tulldeklaration för importörens räkning borde inte någon möjlighet finnas för tullmyndigheten att kräva importören för de av speditören inte erlagda importavgifterna. I följd härav bör heller inte rätt föreligga för speditören att utnyttja den staten tillkommande förmånsrätten enligt 11 § förmånsrättslagen.

Med hänsyn till vad som anförts vill jag fråga finansministern:

Är regeringen beredd att snarast möjligt vidta ändring i tullagens bestämmelser på så sätt att den tullskyldige importören inte drabbas av dubbla importavgifter?

1986/87:241 av Göte Jonsson (m) till statsrådet Bengt Lindqvist om utslussningen inom sjukvården till eget boende:

En kvinna född 1905 erhöll för ca 20 år sedan vårdplats vid Forshaga sjukhem i Järnforsen, Kalmar län. Våren 1985 beslutade Jönköpings läns landsting att inte längre svara för vården, eftersom hon inte längre ansågs vara i behov av vård. Kvinnan ville vara kvar på sjukhemmet och hon hade sin sociala anknytning till orten. Hon hamnade nu i en svår situation och först efter olika turer i frågan fick kvinnan besked från landstinget att hon kunde vara kvar vid sjukhemmet.

Ärendet har anmälts till JO för granskning. JO har bl. a. anförts följande:

”Hon vistas alltjämt på detta hem. I början av år 1985 startade hälso- och sjukvårdsnämnden – i syfte att nedbringa sjukvårdskostnaderna inom landstinget – en undersökning av vilka utomlans placerade patienter som kunde överföras till annan vård för vilken primärkommunen svarade. Man fann därvid att H. K., som under cirka nitton år bott och fått vård på Forshaga sjukhem, skulle kunna flyttas till sin hemkommun Nässjö och där erhålla nödvändig hjälp och tillsyn inom socialtjänstens ram. Någon som helst hänsyn till att H. K. motsatte sig detta och att hon, när hon hörde talas om vad som planerades, fick psykiska besvär synes inte ha tagits. Enligt min mening vittnar denna behandling av en gammal människa om en beklaglig brist på mänsklig hänsyn hos hälso- och sjukvårdsnämnden. – – –

Det finns emellertid även anledning att granska ärendet ur medicinsk synpunkt.

År 1985 finner landstinget plötsligt att H. K. inte längre är i behov av dess hälso- och sjukvård. Bedömningen grundas för landstingets och landstingets läkares del på en rapport från en skötare, vilken rapport angivits efter ett besök på hemmet av två tjänstemän från landstinget. Protester hos landstingets tillsynsläkare från sjukhemmet från sjukhemmets läkare Winberg, som är en erfaren psykiatriker, hjälpte inte.

Mot landstingsläkarens ställningstagande står Winbergs bedömning att H. K. inte kan flyttas och att hon fortfarande är i behov av den vård hon kan få på Forshaga sjukhem. Som vårdhemsläkare arbetar Winberg under vårdhemsstadgan, varför hans ord måste tillmätas särskild betydelse. Enligt 16 § stadgan åligger det vårdhemsläkaren bl. a. att ansvara för den medicinska vården vid hemmet i den mån inte annan läkare svarar härför och att se till att vid hemmet vårdas endast sådana personer för vilket det är godkänt

och som lämpligen kan vårdas där. Winberg har varit vårdhemsläkare vid Forshaga sjukhem sedan 1970 och får därför antas ha skaffat sig en mycket grundlig bild av H. K:s hälsotillstånd och vårdbehov.

Vederbörande landstingsläkare har emellertid utan att personligen träffa och undersöka H. K. beslutat att hon inte är i behov av landstingets vård. Jag kan för egen del bara konstatera att de enda läkarutlåtanden som företetts i detta ärende och som avgivits av Winberg talar i motsatt riktning. Det är därför med förvåning jag konstaterar att landstingets läkare uppenbarligen fäst större avseende vid skötarens rapport från ett enstaka besök på sjukhemmet än vid Winbergs bedömningar som grundar sig på en långvarig kännedom om H. K.

Det sätt på vilket landstinget handlagt ärendet ger mig anledning att anta att det inte är en strikt medicinsk bedömning av H. K:s vårdbehov som utlöst landstingets handlande utan befäster mitt intryck av att landstingets främsta syfte är att spara pengar. Detta är desto mindre tilltalande som det bara är fråga om att överflytta kostnaderna på ett annat samhällsorgan, låt vara inom annat län. ---

Jag har normalt inte anledning att uttala mig i de tvister som kan uppstå mellan olika myndigheter om vem som har det ekonomiska ansvaret för en enskild människa. Men när en vårdansvarig huvudman efter nitton år vill göra sig kvitt sitt ansvar för en åldrig människa som inte själv kan föra sin talan kan jag inte underlåta att ta upp saken. Enligt min mening är det skrämmande att se att olika myndigheters strid om vem som skall svara för kostnaden för vården kan drabba en enskild människa på sätt som skett i detta fall. ---

Enligt vad landstinget antytt i sitt yttrande hit och under hand framfört skulle det även på andra håll i landet pågå förhandlingar mellan landsting och kommuner om gränserna för resp. myndighets ansvar. Jag har också i andra ärenden märkt att så är fallet. Det är under dessa förhållanden enligt min mening viktigt att socialstyrelsen följer denna utveckling och genom allmänna råd ger anvisningar för hur dessa frågor bör lösas. Av detta ärende att döma finns ett stort behov av sådana råd, om enskilda människor inte skall bli lidande på myndigheternas inbördes gräl."

Man har anledning att ställa frågan: Hur många enskilda människor har drabbats på liknande sätt i samband med utslussning till s. k. eget boende? Det är enligt min uppfattning helt oacceptabelt att enskilda människor skall drabbas av otrygghet och lidande beroende på bristande hänsyn när det gäller deras egna önskemål och jag vill med anledning av ovanstående ställa följande fråga till statsrådet Bengt Lindqvist:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att motverka liknande fall och för att öka den enskildes valfrihet och trygghet i samband med utslussning till s. k. eget boende?

Prot. 1986/87:111 · 9 § Kammaren åtskildes kl. 12.27.
27 april 1987

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Olof Marcusson